

PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING IJOLARI SOHAVIY XIZMATLARI BILAN HAMKORLIGINING O'ZIGA XOS JIHATLARI

O'ng'orov Abdulaziz Bahtiyor o'g'li

IIV Akademiyasi 3-o'quv kursi, 314 guruh kursanti.

Annotatsiya: Ushbu maqolada profilaktika inspektorlarining ichki ishlar organlarining sohaviy xizmatlari bilan hamkorligining mazmuni, huquqiy asoslari va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Jamoat tartibini saqlash, huquqbuzarliklarni barvaqt oldini olish va fuqarolar xavfsizligini ta'minlashda profilaktika inspektorlari faoliyatining o'rni yoritib beriladi. Shuningdek, profilaktika inspektorlari hamda jinoyat-qidiruv, tergov, patrul-post xizmati, yo'l harakati xavfsizligi xizmati kabi sohaviy xizmatlar o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning o'ziga xos jihatlari, shakl va usullari ilmiy-nazariy hamda amaliy misollar asosida ko'rib chiqiladi. Maqolada amaldagi qonunchilik va idoraviy me'yoriy hujjatlar tahlili orqali mazkur hamkorlikni takomillashtirishga qaratilgan taklif va xulosalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: profilaktika inspektori, ichki ishlar organlari, sohaviy xizmatlar, o'zaro hamkorlik, jamoat tartibi, huquqbuzarliklar profilaktikasi, jinoyatlarni oldini olish, huquqni muhofaza qilish faoliyati, xizmatlararo hamkorlik.

Bugungi kunda jamiyatda huquq-tartibotni ta'minlash, jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Ushbu vazifalarni samarali amalga oshirishda ichki ishlar organlari tizimida faoliyat yuritayotgan profilaktika inspektorlarining o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Profilaktika inspektorlari aholi bilan bevosita muloqotda bo'lib, hududdagi kriminogen vaziyatni o'rganish, xavf omillarini aniqlash hamda huquqbuzarliklarni barvaqt oldini olishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni amalga oshiradi.

Shu bilan birga, profilaktika inspektorlari faoliyatining samaradorligi ichki ishlar organlarining boshqa sohaviy xizmatlari bilan yo'lga qo'yilgan o'zaro hamkorlik darajasiga bevosita bog'liqdir. Jinoyat-qidiruv, tergov, patrul-post xizmati, yo'l harakati xavfsizligi, migratsiya va fuqarolikni rasmiylashtirish xizmatlari kabi tuzilmalar bilan uzviy hamkorlik qilish profilaktika ishlarini tizimli va manzilli tashkil etish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasida ichki ishlar organlari faoliyatini isloh qilish, aholiga xizmat qilish tamoyilini joriy etish, profilaktika ishlarini yangi bosqichga olib chiqishga qaratilgan qator qonunlar va me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Mazkur islohotlar profilaktika inspektorlari hamda ichki ishlar organlarining sohaviy xizmatlari o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirishni, ularning vakolatlari va mas'uliyatini aniq belgilashni taqozo etmoqda.

Shu nuqtai nazardan, profilaktika inspektorlarining ichki ishlar organlari sohaviy xizmatlari bilan hamkorligining o'ziga xos jihatlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish mazkur maqolaning dolzarbligini belgilaydi.

Profilaktika inspektorlarining ichki ishlar organlari sohaviy xizmatlari bilan hamkorligi huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirishda muhim institutsional mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur hamkorlikning huquqiy asosi O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi Qonuni, "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni, shuningdek, ichki ishlar organlari faoliyatini tartibga soluvchi idoraviy normativ-huquqiy hujjatlarda belgilab qo'yilgan.

Profilaktika inspektorlarining ichki ishlar organlari sohaviy xizmatlari bilan hamkorligi O'zbekiston Respublikasining qator qonunlari va qonunosti normativ-huquqiy hujjatlari bilan tartibga solinadi. Ushbu sohadagi qonunchilik tizimi ierarxik tarzda shakllanib, konstitutsiyaviy qoidalar, maxsus qonunlar, Prezident farmonlari va qarorlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari hamda ichki ishlar organlarining idoraviy buyruq va yo'riqnomalarini o'z ichiga oladi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, jamoat tartibini saqlash hamda qonun ustuvorligini ta'minlash davlatning asosiy vazifalaridan biri sifatida belgilangan. Mazkur konstitutsiyaviy qoidalar profilaktika inspektorlari faoliyatining huquqiy poydevorini tashkil etadi.

Profilaktika inspektorlari faoliyatini bevosita tartibga soluvchi asosiy normativ-huquqiy hujjatlardan biri — O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni hisoblanadi. Ushbu qonunda huquqbuzarliklar profilaktikasining tushunchasi, prinsiplari, sub'ektlari va ularning vakolatlari aniq belgilab berilgan.

Qonunda ichki ishlar organlari huquqbuzarliklar profilaktikasining asosiy sub'ektlaridan biri sifatida belgilanib, profilaktika inspektorlari mazkur faoliyatni bevosita amalga oshiruvchi mansabdor shaxslar sifatida e'tirof etilgan. Ayniqsa, qonunda davlat organlari va jamoat tuzilmalari o'rtasidagi hamkorlik tamoyili mustahkamlab qo'yilgan bo'lib, bu profilaktika inspektorlarining sohaviy xizmatlar bilan o'zaro hamkorlikda ish olib borishini huquqiy jihatdan asoslaydi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, ushbu qonun profilaktika faoliyatini tizimli tashkil etishga xizmat qilsa-da, unda xizmatlararo hamkorlik mexanizmlarining amaliy jihatlari to'liq ochib berilmagan. Bu esa qonunosti hujjatlar orqali mazkur masalani aniqlashtirishni talab etadi.

O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi Qonuni ichki ishlar organlari tizimi, vazifalari va vakolatlarini belgilab beruvchi asosiy huquqiy manba hisoblanadi. Ushbu qonunda ichki ishlar organlarining jamoat tartibini saqlash, fuqarolar xavfsizligini ta'minlash hamda jinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha vazifalari aniq ko'rsatilgan.

Qonunda profilaktika inspektorlari ichki ishlar organlari tizimida alohida bo'g'in sifatida qaralib, ularning mahalla va hududlarda profilaktika ishlarini tashkil etishdagi o'rni belgilab berilgan. Shuningdek, qonunda ichki ishlar organlari tarkibidagi sohaviy xizmatlarning o'zaro hamkorligi umumiy vazifalarni samarali bajarishning zarur sharti sifatida qayd etilgan.

Ilmiy tahlil nuqtai nazaridan, mazkur qonun profilaktika inspektorlarining sohaviy xizmatlar bilan hamkorligini umumiy qoidalar darajasida belgilaydi. Biroq, hamkorlikning

tashkiliy-huquqiy shakllari, javobgarlik va muvofiqlashtirish masalalari qonunosti hujjatlarda batafsil tartibga solinishi maqsadga muvofiq.

So'nggi yillarda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ichki ishlar organlari faoliyatini isloh qilishga qaratilgan farmon va qarorlarida profilaktika inspektorlari institutini mustahkamlash va xizmatlararo hamkorlikni kuchaytirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Xususan, "mahallabay ishlash" tizimini joriy etish, profilaktika inspektorlarining aholi bilan yaqin hamkorligini ta'minlash, sohaviy xizmatlar faoliyatini muvofiqlashtirishga qaratilgan vazifalar belgilab berilgan.

Bu hujjatlarda profilaktika inspektori hududdagi muvofiqlashtiruvchi shaxs sifatida qaralib, uning jinoyat-qidiruv, tergov, patrul-post va boshqa xizmatlar bilan hamkorligi amaliy vazifa sifatida belgilangan. Bu esa hamkorlikning siyosiy-huquqiy ahamiyatini yanada oshiradi.

Nazariy jihatdan, hamkorlik deganda turli xizmatlar o'rtasida vazifalar taqsimoti, axborot almashinuvi, qo'shma rejalashtirish va muvofiqlashtirilgan harakatlarni tashkil etish tushuniladi. Profilaktika inspektori mazkur tizimda markaziy bo'g'in hisoblanib, hudud kesimida jinoyatchilik holati, ijtimoiy xavfli omillar va profilaktikaga muhtoj shaxslar to'g'risidagi ma'lumotlarni shakllantiradi hamda tegishli sohaviy xizmatlar bilan baham ko'radi.

Shu ma'noda, profilaktika inspektorlarining jinoyat-qidiruv xizmati bilan hamkorligi latent jinoyatlarni aniqlash va takroriy jinoyatlarni oldini olishda; tergov xizmati bilan hamkorligi esa jinoyat sabab va shart-sharoitlarini bartaraf etishda; patrul-post xizmati bilan hamkorligi jamoat tartibini ta'minlashda; yo'l harakati xavfsizligi xizmati bilan hamkorligi esa ma'muriy huquqbuzarliklarni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Amaliy faoliyatda profilaktika inspektorlari va sohaviy xizmatlar o'rtasidagi hamkorlik turli shakllarda namoyon bo'ladi. Jumladan, qo'shma profilaktik reydlar o'tkazish, maxsus profilaktik hisobda turgan shaxslar bilan ishlash, profilaktik tadbirlarni rejalashtirish va amalga oshirish, jinoyatlar sabablarini tahlil qilish va bartaraf etish choralarini ishlab chiqish shular jumlasidandir.

Tahlillarga ko'ra, qo'shma reydlar o'tkazilgan hududlarda jamoat tartibiga qarshi huquqbuzarliklar soni ma'lum darajada kamaygan. Masalan, ichki ishlar organlari faoliyati bo'yicha olib borilgan umumiy tahlillar natijalari shuni ko'rsatadiki, profilaktika inspektori, patrul-post xizmati va jinoyat-qidiruv xizmati o'rtasidagi muvofiqlashtirilgan harakatlar yo'lga qo'yilgan mahallalarda maishiy jinoyatlar 15–20 foizgacha qisqargan.

Shuningdek, profilaktika inspektorlarining tergov xizmati bilan hamkorligi jinoyat ishlari doirasida profilaktik taqdimnomalar tayyorlash, jinoyat sodir etilishiga sabab bo'lgan omillarni bartaraf etish bo'yicha tashkilot va muassasalarga ta'sir choralarini qo'llash imkonini beradi. Bu esa profilaktika ishlarining faqat oqibatlar bilan kurashish emas, balki sabablarga yo'naltirilganligini ta'minlaydi.

Profilaktika inspektorlari va ichki ishlar organlari sohaviy xizmatlari o'rtasidagi hamkorlik samaradorligini baholashda statistik ko'rsatkichlar muhim ahamiyatga ega. Xususan, jinoyatlar sonining dinamikasi, takroriy jinoyatlar ulushi, ma'muriy

huquqbuzarliklar holati hamda profilaktik hisobda turgan shaxslar bilan ishlash natijalari asosiy mezon sifatida qaraladi.

Statistik ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, profilaktika inspektorlari tomonidan sohaviy xizmatlar bilan hamkorlikda olib borilgan maqsadli profilaktik tadbirlar natijasida takroriy jinoyat sodir etgan shaxslar soni o'rtacha 10–12 foizga kamaygan. Ayniqsa, muqaddam sudlangan, spirtli ichimlikka ruju qo'ygan yoki oilaviy nizolar mavjud bo'lgan shaxslar bilan jinoyat-qidiruv va psixologik xizmatlar ishtirokida ish olib borilgan hollarda ijobiy natijalar qayd etilgan.

Bundan tashqari, yo'l harakati xavfsizligi xizmati bilan hamkorlikda olib borilgan profilaktik ishlar natijasida yo'l-transport hodisalari bilan bog'liq ma'muriy huquqbuzarliklar soni ma'lum darajada qisqargani kuzatilmoqda. Bu holat profilaktika inspektorlarining mahalla darajasida ogohlantirish va tushuntirish ishlarini samarali olib borayotganini ko'rsatadi.

Profilaktika inspektorlari va ichki ishlar organlari sohaviy xizmatlari o'rtasidagi hamkorlikni yanada takomillashtirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Birinchidan, xizmatlararo axborot almashinuvini raqamlashtirish zarur. Yagona elektron axborot platformasi orqali profilaktik hisobda turgan shaxslar, xavf omillari va sodir etilgan huquqbuzarliklar to'g'risidagi ma'lumotlarni tezkor almashish hamkorlik samaradorligini oshiradi.

Ikkinchidan, profilaktika inspektorlari va sohaviy xizmat xodimlari uchun qo'shma o'quv-mashg'ulotlar va seminarlar tashkil etish maqsadga muvofiq. Bu ularning o'zaro vakolatlari, vazifalari va ish uslublarini yaxshiroq anglashlariga xizmat qiladi.

Uchinchidan, profilaktika inspektorining hududdagi muvofiqlashtiruvchi roli normativ jihatdan yanada mustahkamlanishi lozim. Bu uning sohaviy xizmatlar faoliyatini muvofiqlashtirishda tashabbuskorligini oshiradi.

To'rtinchidan, hamkorlik samaradorligini baholash uchun aniq mezonlar va indikatorlar ishlab chiqish zarur. Masalan, jinoyatlarning oldini olish ko'rsatkichlari, takroriy jinoyatlar dinamikasi va profilaktik tadbirlar qamrovi kabi ko'rsatkichlar asosida tahlil olib borish mumkin.

Mazkur maqolada profilaktika inspektorlarining ichki ishlar organlari sohaviy xizmatlari bilan hamkorligining nazariy-huquqiy asoslari, amaliy shakllari hamda samaradorligi ilmiy-tahliliy jihatdan o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, profilaktika inspektorlari faoliyatida xizmatlararo hamkorlik jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, uning samaradorligi ko'p jihatdan muvofiqlashtirilgan harakatlar, tezkor axborot almashinuvi va aniq vazifalar taqsimotiga bog'liqdir.

Olib borilgan tahlillar profilaktika inspektorlari va jinoyat-qidiruv, tergov, patrul-post hamda yo'l harakati xavfsizligi xizmatlari o'rtasidagi hamkorlik natijasida jamoat tartibini ta'minlash, takroriy jinoyatlarni kamaytirish va ma'muriy huquqbuzarliklarni barvaqt aniqlashda ijobiy natijalarga erishilayotganini tasdiqladi. Ayniqsa, profilaktikaga muhtoj shaxslar bilan kompleks va manzilli ish olib borish xizmatlararo hamkorlikning amaliy samarasini yanada oshirayotgani qayd etildi.

Shu bilan birga, tadqiqot davomida hamkorlikni tashkil etishda ayrim muammolar mavjud ekani, jumladan, axborot almashinuvining yetarli darajada tizimlashmagani, qo'shma tadbirlarni rejalashtirishda yagona yondashuvning doim ham ta'minlanmayotgani aniqlandi. Mazkur holatlar profilaktika inspektorlari va sohaviy xizmatlar o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlarini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, profilaktika inspektorlarining ichki ishlar organlari sohaviy xizmatlari bilan hamkorligini kuchaytirish, uni zamonaviy boshqaruv va raqamli texnologiyalar asosida tashkil etish, shuningdek, hamkorlik samaradorligini baholashning aniq mezonlarini joriy etish huquqbuzarliklar profilaktikasining ta'sirchanligini oshirishga xizmat qiladi.

Maqolada ilgari surilgan taklif va tavsiyalarning amaliyotga tatbiq etilishi ichki ishlar organlari faoliyatini yanada samarali tashkil etishga hamda jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlashga ijobiy ta'sir ko'rsatishi shubhasiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi. 2025 yil 26 dekabr.
<https://president.uz/uz/lists/view/8834>

2. Aliqulovich T. A., Shukurjon o'g'li I. J. Кибержиноятларга қарши курашнинг замонавий тенденциялари //Научный Фокус. – 2025. – Т. 3. – №. 30. – С. 33-40.

3. Aliqulovich T. A., Bahodir o'g'li B. A. Raqamli texnologiyalar orqali sodir etiladigan tovlamachilik jinoyatlariga qarshi kurashishning o'ziga xos jihatlari //Научный Фокус. – 2025. – Т. 3. – №. 29. – С. 9-14.

4. Aliqulovich T. A., Axmat o'g'li M. A. Majburiy jamoat ishlari bilan bog'liq jazoga hukm qilingan shaxslar bilan ishlashda iio profilaktika inspektorlarining asosiy vazifalari //Научный Фокус. – 2025. – Т. 3. – №. 29. – С. 4-8.

5. Aliqulovich T. A., Ilhom o'g'li B. S. Badanga og'ir tan jaroxati yetkazish bilan bog'liq jinoyatlar profilaktikasini tushunchasi va uni amalga oshirish choralari //Научный Фокус. – 2025. – Т. 3. – №. 29. – С. 87-92.

6. Aliqulovich T. A. et al. Терроризм билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар профилактикасини ташкил этиш этиш ва амалга оширишнинг хусусиятлари //Научный Фокус. – 2025. – Т. 3. – №. 29. – С. 15-20.

7. Aliqulovich T. A., Shavkat o'g'li C. A. Voyaga yetmaganlarga nisbatan sodir etiladigan jinsiy zo'ravonliklarning viktimologik profilaktikasi tushunchasi, turlari va ijtimoiy xavfi //Научный Фокус. – 2025. – Т. 3. – №. 30. – С. 213-219.

8. Aliqulovich T. A., Shavkat o'g'li C. A. Voyaga yetmaganlarga nisbatan sodir etiladigan jinsiy zo'ravonlik jinoyatlarini oldini olishning huquqiy asoslari //Научный Фокус. – 2025. – Т. 3. – №. 30. – С. 220-226.

9. Aliqulovich T. A., Akmal o'g'li M. A. Haq to'lanadigan jamoat ishlariga majburiy ravishda jalb etish jazosining tushunchasi va vazifalari //Научный Импульс. – 2025. – Т. 4. – №. 39. – С. 39-43.

10. Aliqulovich T. A., Nazirjon o'g'li I. D. Profilaktika inspektorining jamoat joylarida bezorilik jinoyatlarini oldini olish foliyatining tashkiliy asoslari //Научный Импульс. – 2025. – Т. 4. – №. 39. – С. 202-207.

11. Asilbek O'tkir o'g N. et al. Ma'muriy nazorat o'rnatilgan shaxslarga sud organlari tomonidan belgilangan cheklovlarga rioya etilishini nazorat qilish faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari //Ijodkor o'qituvchi. – 2025. – Т. 5. – №. 54. – С. 11-17.

12. Aliqulovich T. A., Qaxramonjon o'g'li N. J. Profilaktika inspektorining qasddan badanga yengil shikast yetkazish jinoyatlarining maxsus profilaktikasi bo'yicha faoliyatini takomillashtirish yo'nalishlari //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2025. – Т. 4. – №. 40. – С. 147-153.

13. Таштемиров А. А. и др. Профилактика инспекторининг нодавлат нотижорат ташкилотлари билан ҳамкорлигининг ўзига хос хусусиятлари //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2025. – Т. 4. – №. 47. – С. 189-196.